

P. Veyne, *Comment on écrit l'histoire*. Texte intégral, 1971, 1978, Seuil, «Points», Παρίσι [1996], σ. 103-104, σημ. 1, μτφ. δική μου (πρβλ. και σ. 289).

Ο σύγχρονος γάλλος ιστορικός Πώλ Βέυν (γενν. 1930) θεωρεί ότι η «αυθόρμητη σύλληψη της ιστορίας» συνίσταται στην αίσθηση ότι βρισκόμαστε στο ύστατο σημείο της παρακμής, όπου κι αν βρισκόμαστε κατά τα άλλα μέσα στην τροχιά του χρόνου:

Ο κόσμος έχει τελειώσει· όχι μόνο αυτό· Αφού, όπως μπορεί να διαπιστώσει ο καθένας, η σημερινή κατάσταση είναι χειρότερη από τη χθεσινή (το χρώμα εξαντλείται, οι άνθρωποι κονταίνουν, οι τέσσερις εποχές δεν διακρίνονται πια, το επίπεδο των εξετάσεων είναι όλο και πιο χαμηλό, η αγάπη στους γονείς, ο σεβασμός και η ηθική εξαφανίζονται, οι σημερινοί εργάτες δεν είναι πια όπως οι παλιοί που τόνευαν με αγάπη το παραμικρό κάγκελο καρέκλας –αναφέρομαι σε μια περίφημη σελίδα του Πεγκύ, που μπορεί κανείς να συγκρίνει με το *Όπως σας αρέσει* του Σαίξπηρ, 2, 3, 57), πρέπει να συμπεράνουμε ότι ο κόσμος όχι μόνο έχει φθάσει σε ώριμη ηλικία αλλά είναι κοντά στα γηρατεία και στο θάνατο. Τα κείμενα που μιλούν για εξάντληση του κόσμου είναι αναρίθμητα και συχνά παρανοούνται. Όταν ο αυτοκράτορας Αλέξανδρος Σεβήρος, σε έναν άπυρρο, κάνει λόγο για την παρακμή της Αυτοκρατορίας υπό την ηγεμονία του, αυτό δεν είναι μια θαυμαστής γενναιότητας ή αδεξιότητας ομολογία από μέρους ενός αρχηγού κράτους: Πρόκειται για έναν κοινό τόπο, ο οποίος είναι τόσο αναμενόμενος εκείνη την εποχή, όσο είναι σήμερα¹ ένας αρχηγός κράτους να κάνει λόγο για τον κίνδυνο που διατρέχει η ανθρωπότητα εξαιτίας της ατομικής βόμβας. Όταν οι τελευταίοι παγανιστές τον ε' αιώνα περιγράφουν τη Ρώμη σαν μια γριά με ρυτιδιασμένο πρόσωπο, *vioto vultu*, και λένε ότι η Αυτοκρατορία καταρρέει κι είναι κοντά στο τέλος της, αυτό δεν είναι η αυθόρμητη ομολογία μιας καταδικασμένης από την Ιστορία κοινωνικής τάξης που βασανίζεται από το αίσθημα της ίδιας της τής πτώσης, πρόκειται για μια τετριμμένη θεματική· επιπλέον, αν η Ρώμη είναι μια γριά, πρόκειται για μια σεβαστή γηραιά κυρία, άξια λοιπόν του σεβασμού των τέκνων της. Ο Ωμπινιέ δεν ήταν παρακμιακός σκεπτικιστής, κι όμως, στο [ποίημά του] *Les tragiques*, αναφερόμενος στα υπό διωγμόν μέλη του κόμματός του [οι διαμαρτυρόμενοι], λέει: «Ένα φθινοπωρινό ρόδο είναι πιο όμορφο από ένα άλλο, διανθίσατε το φθινόπωρο της Εκκλησίας». Είναι γνωστή η ιδέα του Αυγουστίνου ότι η ανθρωπότητα ομοιάζει με έναν άνθρωπο που βρίσκεται στην έκτη από τις επτά ηλικίες του (βλ., π.χ., M.D. Chenu, *La théologie au douzième siècle*, Vrin, Παρίσι 1957, σ. 75· Δάντης, *Convivio*, 2, 14, 13). Το χρονογράφημα του Όττο φον Φράιζινγκ έχει ως επωδό «εμείς που τοποθετηθήκαμε στο τέλος του χρόνου»· ας μη συμπεράνουμε ότι ο ιβ' αιώνας είναι περίοδος αγωνίας. Το ίδιο αίσθημα θα διατηρηθεί μέχρι τον ιθ' αιώνα, όταν η ιδέα της προόδου έφερε στη συλλογική συνείδηση μια από τις πιο εντυπωσιακές μεταλλάξεις της ιστορίας των ιδεών: Ο ιθ' αιώνας ακόμη πίστευε ότι ο κόσμος εγγίζει τη δημογραφική και οικονομική εξάντληση (παρά τις διαμαρτυρίες των φυσιοκρατών που επιστρατεύουν τον [ρωμαίο αγρονόμο] Κολουμέλλα ενάντια στον [ρωμαίο φιλόσοφο] Λουκρήτιο). Το πιο εκπληκτικό κείμενο είναι το *Δοκίμιο περί θαυμάτων* του Χιούμ· ο άγγλος φιλόσοφος θέλει να αντιδιαστείλει τα απίστευτα γεγονότα με τα παράξενα που μπορούν να γίνουν πιστευτά· «υποθέστε ότι όλοι όσοι έγραψαν σε όλες τις εποχές συμφωνούν ότι απλώθηκε σκοτάδι στη γη από την 1η Ιανουαρίου 1600 για οκτώ ημέρες· είναι προφανές ότι εμείς, φιλόσοφοι του σήμερα, αντί να αμφισβητήσουμε το γεγονός, θα πρέπει να το δεχτούμε ως βέβαιο και ν' αναζητήσουμε από ποιά αίτια ενδέχεται να προκλήθηκε· η διαφθορά και η διάλυση της φύσης καθίστανται πιθανές ως γεγονός βάσει τόσων αναλογιών, που όποιο φαινόμενο φαίνεται να κατατείνει προς αυτή την καταστροφή περικλείεται στα όρια της ανθρώπινης μαρτυρίας». Αυτή η ιδέα της γήρανσης είναι μόνο μια παραλλαγή της βασικής ιδέας ότι ο κόσμος είναι τελειωμένος, ώριμος· και εμείς αφηγούμαστε την ιστορία του ανθρωπίνου είδους άλλωστε ως ιστορία της μετάβασης από τον πύθηκο στον

¹ Την εποχή του Ψυχρού Πολέμου.

άνθρωπο: Ο πίθηκος έγινε ο σύγχρονος άνθρωπος, πάει τελείωσε, το διήγημα ολοκληρώθηκε, εξηγήσαμε τη γένεση του ανθρώπινου ζώου. Όμως έτσι ακριβώς αντιμετωπίζει ο Λουκρήτιος την ιστορία του πολιτισμού στο φινάλε του βιβλίου V του *De natura rerum*. Πολλοί αναρωτήθηκαν αν αυτοί οι διάσημοι στίχοι του Λουκρήτιου που περιγράφουν την πολιτική και τεχνολογική ανάπτυξη της ανθρωπότητας δείχνουν ότι «πίστευε στην πρόοδο», όπως και αν κατέφασκε την υλική πρόοδο ή τη θεωρούσε μάταιη. Θα πρέπει πρώτα να καταλάβουμε σε τι ακριβώς προσβλέπει το πέμπτο βιβλίο. Ο Λουκρήτιος θέλει να προβεί σε ένα νοητικό πείραμα, να αποδείξει ότι οι θεωρίες του Επίκουρου αρκούν για να εξηγηθεί πλήρως η κατασκευή του κόσμου και του πολιτισμού: Ο κόσμος έχει κατασκευασθεί και αποπερατωθεί, οι τεχνικές που ήταν να επινοηθούν επινοήθηκαν, η συνέχεια της ιστορίας δεν μπορεί λοιπόν να θέσει καινούργια φιλοσοφικά ζητήματα. Αυτή η ιδέα της ολοκλήρωσης του κόσμου, ο οποίος δεν μπορεί πια μόνο παρά να γεράσει, είναι η πιο διαδεδομένη και η πιο φυσική από όλες τις φιλοσοφίες της ιστορίας: Σε σύγκριση μ' αυτήν, οι αντιλήψεις που μελετά ο Κ. Λέβιτ (κυκλικός χρόνος ή ευθεία κίνηση προς μια εσχατολογία) είναι πιο διανοητικές, λιγότερο φυσικές και διαδεδομένες.

Οι εσχατολογικές αντιλήψεις που μελετά ο Κ. Λέβιτ (Karl Löwith, 1897-1973) θα μας απασχολήσουν στο επόμενο μάθημα.